

***Indicatori ai sănătății
psihologice la persoanele private
de libertate de etnie română și
rromă***

Diana G. ROȘCA¹

ISSN 2668-8433

ISSN-L 2668-8433

Revista de Practică Penitenciară

Nr. 3/2020; pp. 26-39

Administrația Națională a

Penitenciarelor

Universitatea București

Facultatea de Sociologie și

Asistență Socială

Abstract

În cadrul acestei lucrări ne propunem investigarea diferențelor de la nivelul diversilor indicatori ai sănătății psihologice, în funcție de **identitatea etnică** considerată drept gradul în care o persoană se percepe ca aparținând unui grup etnic și **nivelul aculturației**, definit în sens general, ca procesul de adaptare și ajustare a propriei orientări culturale la o altă cultură, realizând un studiu comparativ pe două eșantioane de subiecți constituite din persoane private de libertate de etnie română și rromă. De asemenea, vizăm identificarea modului în care efortul și specificul de adaptare la o altă cultură favorizează apariția simptomelor depresive sau psihotice, în rândul persoanelor private de libertate. Potrivit rezultatelor unui studiu recent care a vizat populația carcerală, imigranți bărbați, din Israel, tinerii deținuți expuși unei alte culturi tind să experimenteze stări depresive și stimă de sine redusă, violența putând fi privită drept rezultatul diferențelor de norme culturale între țara gazdă și țara de origine, care determină o adaptare dificilă (Koren, 2018).

In this thesis we aim to investigate the differences in the various indicators of psychological health according to the **ethnic identity**- considered as the extent to which a person perceives themselves as belonging to an ethnic group and **the level of acculturation** - defined in the general sense as the process of adaptation and adjustment of their own cultural orientation to another culture, by carrying out a comparative study on two samples of subjects constituted by Romanian and Roma ethnic. Also, we seek to identify how effort and adaptation to another culture favor the development of depressive or psychotic symptoms amongst individuals deprived of their liberty. According to the results of a recent study targeting the carceral population, male immigrants in Israel, young detainees exposed to another culture tend depression and low self-esteem, as violence can be seen as the result of differences in cultural norms between the host country and the country of origin, which causes a difficult adaptation (Koren, 2018).

Cuvinte-cheie: ETNIE; IDENTITATE; ACULTURAȚIE; SĂNĂTATE; PSIHOLOGICĂ; PERSOANE PRIVATE DE LIBERTATE.

---

¹ **Adresa pentru corespondență:** Roșca Diana-Georgiana, Penitenciarul - Spital București - Jilava, Str. Sabarului nr. 1, Comuna Jilava, Județul Ilfov, Tel.: 0756352168, E-mail: diana.rosca21@gmail.com; diana.rosca@anp.ro

INTRODUCERE

Având în vedere amplitudinea pe care ponderea populației rromice a înregistrat-o în ultimul deceniu în rândul populației române, vedem necesară aprofundarea particularităților caracteristicilor psihologice conturate în urma unor interacțiuni culturale multiple, pornind de la studiile care demonstrează capacitatea procesului migrației de a induce stres, sentimente de frustrare, ba mai mult decât atât, posibilitatea declanșării unor tulburări psihologice (Bhugra, 2004). Similar, McLachlan, Smzth, Breen și Madden (2004) au indicat o asociere între un nivel înalt al aculturației și o sănătate psihologică optimă pe un eșantion de subiecți irlandezi expuși la multiple schimbări culturale de-a lungul timpului. De asemenea, potrivit rezultatelor unui studiu recent care a vizat populația carcerală, imigranți bărbați, din Israel, tinerii deținuți expuși unei alte culturi tind să experimenteze stări depresive și stimă de sine redusă, violența putând fi privită drept rezultatul diferențelor de norme culturale între țara gazdă și țara de origine, care determină o adaptare dificilă (Koren, 2018).

Studiul actual completează cercetările în domeniu, dat fiind faptul că nu am identificat un alt demers de explorare care să vizeze compararea unui eșantion de persoane private de libertate de etnie română cu un eșantion de etnie rromă, din punct de vedere al manierei în care diverși indicatori ai sănătății psihologice diferă în funcție de etnia acestora.

În sens general, identitatea reprezintă expresia unicității unei persoane, determinată de afilierea persoanei la diverse grupuri, fapt ce implică apariția unei identități sociale, culturale, naționale, etnice etc.. Astfel, identitatea culturală este inclusă în ceea ce numim „identitate proprie”, cuprinzând o serie de norme, valori, împărtășite de întregul grup.

Analizând modul în care este utilizat acest construct psihologic de către mai mulți autori, vedem necesară sublinierea mai multor abordări. De exemplu, Erikson descrie identitatea personală drept sentimentul unității personale și al continuității temporale. Totodată, identitatea este predominată de disonanță ca urmare a conflictului dintre Sine, Eu și Supraeu (Freud *apud* Gadrey, 1998). Mai mult decât atât, identitatea socială a fost teoretizată ca fiind „conștiința colectivă”, potrivit Émile Durkheim sau „conștiința de clasă”, din punct de vedere al sociologului Karl Marx. Dat fiind faptul că terminologia conceptului nu poate fi restrânsă la o viziune unitară, în lucrarea de față, aria de analiză a conceptului va cuprinde relația dintre identitatea personală și cea culturală, cu referire la importanța apartenenței la un grup etnic, precum și la efectele în plan psihologic pe care acestea le implică.

Cercetări anterioare

În ceea ce privește problematica minorităților în România, aceasta a devenit o prioritate pentru cercetătorii din domeniul social abia în ultimii ani, lucru care a determinat existența unui număr mic de lucrări și cercetări referitoare la grupurile etnice.

Cercetările din prima jumătate a secolului al XX-lea au inclus în mică măsură subiectul rromilor. În anii 1930, Ion Chelcea, cunoscut sociolog, a realizat un număr de cercetări sistematice asupra câtorva neamuri de rromi. După al doilea război mondial, cercetarea asupra rromilor a cunoscut o anumită dezvoltare, reprezentative fiind studiile realizate de către Gheorghe Nicolae și Mihai Merfea. În ultimii ani, în special după 1990, interesul pentru populația rromă a crescut, fiind realizate studii și cercetări complexe. Cele mai importante perspective utilizate în cercetarea cu privire la minoritatea rromă vizează abordarea socio-economică, perspectiva relației cu autoritățile, respectiv perspectiva identitară.

Abordarea socio-economică pleacă de la ipoteza conform căreia problemele populației de etnie rromă sunt relaționate cu sărăcia și dificultatea atingerii unui standard de viață decent. În cadrul acestor demersuri, sunt luați în considerare factori explicativi precum: nivelul scăzut al veniturilor, slaba calificare profesională, rata scăzută de participare pe piața

muncii, nivelul de educație redus și condițiile de locuire precare. În ceea ce privește perspectiva relației cu autoritățile și serviciile publice, aceste demersuri tratează aspecte referitoare la discriminarea instituționalizată a romilor în relația cu autoritățile și serviciile publice. Comportamentele discriminatorii apar pe fundalul stereotipurilor și prejudecăților asupra acestei populații. Potrivit perspectivei identitare, aceasta are la bază ideea potrivit căreia populația romă este purtătoarea unei întregi istorii, a unui set de tradiții care constituie specificitatea etnică. Militantismul etnic este considerat ca fiind cel mai important în determinarea problemelor și identificarea soluțiilor potrivite modului de viață specific romilor.

Într-un volum elaborat de Institutul de Cercetare a Calității Vieții, București, 2001, publicat în cadrul Programului Phare „Îmbunătățirea situației romilor din România” (RO 9803.01), respectiv, „Diseminarea cercetării cu privire la minoritatea romă”, finanțat de Uniunea Europeană – „Cercetări cu privire la minoritatea romă”, a fost publicat un studiu ce a vizat tocmai obținerea unei imagini comprehensive asupra cercetărilor care s-au realizat în România cu privire la populația romă. Conținutul studiilor analizate au cuprins aspecte precum: domeniile de politică publică, perspectiva teoretică utilizată, principalele teme abordate, relațiile majoritate-minoritate.

Rezultatele analizei efectuate evidențiază faptul că cele mai abordate domenii de politică publică sunt: social, economic, tineret/educație. Domeniul social a fost cel mai des abordat, plecându-se de la premisa potrivit căreia românii constituie un grup social expus unui risc ridicat de a ajunge în situația de excluziune socială. Astfel, rezultatele cercetărilor care au vizat acest domeniu, au permis fundamentarea unor programe de intervenție pentru comunitățile de romi.

Din punct de vedere al perspectivei teoretice utilizate, un procent de peste 40% din totalul lucrărilor analizate de către cercetătorii studiului citat, au tratat problematica romă din **perspectivă identitară**, fiind luate în calcul aspecte precum tradițiile, istoria și tot ceea ce constituie specificitatea populației rome (Mărginean, Preoteasa, Precupețu et. al., 2001). Perspectiva identitară este urmată de perspectiva socio-economică potrivit căreia românii se confruntă cu probleme legate de sărăcie și dificultăți în asigurarea unor condiții decente de trai, respectiv de perspectiva relațiilor cu autoritățile, care pune în discuție aspecte ce țin de o eventuală discriminare instituționalizată a romilor în relațiile cu autoritățile și serviciile publice.

Referitor la principalele teme abordate, **identitatea culturală/etnică, relațiile majoritate/minoritate**, sunt temele care orientează cel mai frecvent conținutul studiilor, reprezentând peste 75% din total, urmate de teme precum calitatea vieții și integrarea socială. De precizat este faptul că cea mai slab reprezentată temă, între studiile analizate, este constituită din fenomenul delincvenței/sfera actelor infracționale, cu tot ce presupun acestea (autori, cauze, justificarea faptei etc.), lucru care subliniază necesitatea temei abordate în lucrarea de față.

În ciuda faptului că în studiile analizate, tema care vizează numărul populației rome nu figurează cu un procent ridicat, acesta este principalul aspect ce trebuie caracterizat în diagnozele ce se fac asupra acestei populații. Cert este faptul că datele prezente în studii variază de la cifre oficiale ale recensământului (401.087 persoane de etnie romă), până la evaluările externe care folosesc cifre de ordinul a 2.500.000 persoane de etnie romă.

În acest sens, amintim unul dintre studiile care a urmărit identificarea proporției și a caracteristicilor socio-culturale specifice populației de etnie romă, o lucrare relevantă atât din punct de vedere al metodologiei, cât și a rezultatelor înregistrate, fiind reprezentată de lucrarea „Țigani - între ignorare și îngrijorare”, coordonată de către Zamfir Elena & Zamfir Cătălin (1993). Prin intermediul demersului de cercetare, autorii au vizat identificarea numărului de persoane de etnie romă din România, respectiv relevarea caracteristicilor

socio-culturale ale acestora, cu precizarea că cercetarea este validă doar în privința persoanelor de etnie romă care și-au păstrat trăsăturile etnice și, implicit, au o vizibilitate socială crescută.

Printre metodele de colectare a datelor utilizate, enumerăm: interviul, chestionarul și studiul de caz, eșantionul fiind format din 1804 familii de rromi. Identificarea familiilor de rromi s-a realizat utilizând, atât autoidentificarea (autodeclararea persoanei ca aparținând unei anumite etnii), cât și hetero-identificarea (identificarea subiecților de către alte persoane ca aparținând unei anumite etnii). Astfel, autorii cercetării avansează ipoteza conform căreia pe teritoriul României trăiesc aproximativ 1.010.000 de rromi care și-au conservat trăsăturile etnice, cifră care reprezintă 4,6% din totalul populației.

Un alt demers de cercetare care a vizat de această dată persoanele private de libertate de etnie romă, a fost realizat în penitenciarele românești în 1995 de către Ioan Chiș și Dan Sterian, publicat în Revista de știință penitenciară, nr. 2/1996. Studiul a investigat sub aspect social, educațional, cultural etc., populația penitenciară care s-a declarat în momentul „recepției” în penitenciar ca aparținând etniei rrom. Astfel, la 30.09.1995, în penitenciarele românești se aflau 2.889 de persoane de etnie romă, reprezentând 6,22% din efectivul total de deținuți.

Raportat la situația prezentă a numărului de persoane private de libertate de etnie romă din penitenciarele românești, nu există studii recente care să vizeze identificarea proporției deținuților de etnie romă care execută pedeapsa închisorii. În statistica penitenciarelor nu există criteriul etnic, iar repartizarea pe camerele de deținere se realizează fără a se ține seama de această variabilă. Mai mult decât atât, nu există reglementări în legea executării pedepselor sau în ordinele interne care să prevadă o discriminare negativă sau pozitivă în acest sens.

Revenind la analiza studiilor care prezintă interes pentru tema prezentă, **asumarea identității etnice** constituie cea mai des întâlnită temă în cadrul identității etnice/culturale. În acest context, principala întrebare urmărește în ce măsură rromii acceptă identitatea de rrom împreună cu întregul mod de viață tradițional, iar concluzia ce se desprinde ca urmare a diferitelor studii pe această temă este aceea a eterogenității comunităților de rromi, fapt ce impune abordarea unor intervenții de tip individualizat, dată fiind specificitatea fiecărei comunități.

În ceea ce privește aculturația, aceasta desemnează ansamblul transformărilor (privind diferite aspecte ale vieții, precum felul de a se comporta, a gândi, a munci etc.) care au loc într-un grup social ca urmare a unui contact prelungit cu un alt grup social mai mare. Potrivit definiției aparținând autorilor Redfield, Linton și Herskovits (1936), aculturația cuprinde acele fenomene care rezultă în momentul în care grupul de indivizi aparținând diferitelor culturi vin într-un continuu contact, urmat de schimbări corespunzătoare în modelele culturale originale ale unuia sau ale ambelor grupuri. Conform Organizației Internaționale a Migrației, aculturația este descrisă drept un proces progresiv de adaptare, realizat de către o persoană sau un grup, la elementele specifice altei culturi (Sam, 2006, p. 11).

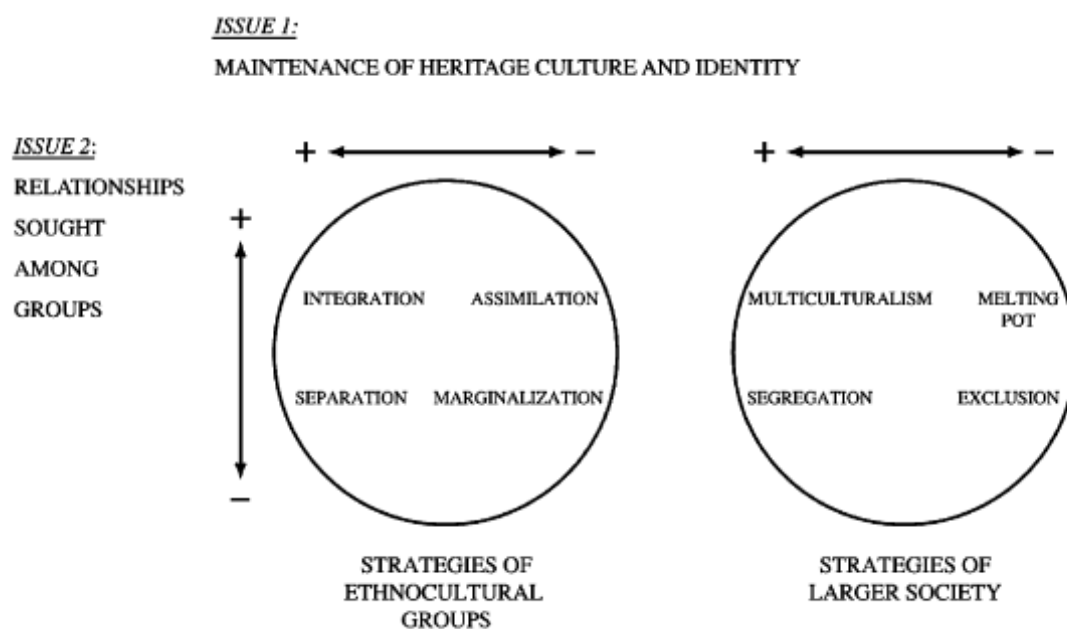
Totodată, în vederea descrierii asimilării unei culturi la valorile alteia, definită prin aculturație, au fost utilizați și alți termeni pentru a descrie acest proces, precum „biculturalism”, „multiculturalism” și „integrare” (Sam, 2006, p. 12). Aceste abordări conceptuale au dus la două teorii distincte despre aculturație. În acest fel, privit din prisma dimensiunii fenomenului, literatura de specialitate propune două modele: unul unidimensional, respectiv unul bidimensional.

Pe de o parte, modelul unidimensional pune accent pe îndepărtarea de normele culturale de origine și asimilarea pe cele aparținând noii culturi la care este expus imigrantul.

Pe de altă parte, modelul bidimensional explică posibilitatea imigrantului de a asimila noile elemente culturale, fără a fi nevoie să se îndepărteze sau să le piardă pe cele originare (Berry, 1980).

De asemenea, autorul descrie acest fenomen ca fiind un proces dual al unor schimbări culturale și psihologice care apar ca urmare a unui contact dintre două sau mai multe grupuri cu specific cultural diferit. Astfel, la nivelul grupului apar schimbări în ceea ce privește structura socială, respectiv practicile culturale, individul manifestând schimbări și în ceea ce privește conduita socială.

Cu privire la durata procesului de schimbare prin interacțiune, aceste modificări culturale și psihologice se pot desfășura în cursul unei lungi perioade de timp, uneori fiind vorba de ani, generații sau chiar secole, iar de cele mai multe ori pot genera conflicte culturale. Berry (1980) a introdus sintagma „strategii aculturative” tocmai pentru a surprinde elementul care necesită cea mai mare analiză, respectiv rapiditatea cu care o populație minoritară aflată în interacțiune cu o altă cultură, reușește să ajungă la un nivel satisfăcător al adaptării la noua cultură. Centralitatea conceptului de strategie aculturativă poate fi ilustrată în urma analizei componentelor Fig. nr. 1.

Fig. nr. 1

Berry sugerează faptul că în unele cazuri, imigranții pot fi foarte receptivi la normele culturii „gazdă”, limitat fiind numărul celor care se mai raportează la cultura originală, această situație surprinzând procesul **asimilării**, pe când, în cazul **separației**, imigranții pot respinge normele culturii noi. De asemenea, aceștia pot respinge normele ambelor culturi cu care intră în contact, vorbind de această dată despre **marginalizare** sau pot fi foarte receptivi, utilizând în mod independent normele ambelor culturi, în cazul **integrării**. Astfel, ambele grupuri vor exprima o atitudine în termeni de acceptare sau respingere, față de aceste schimbări.

Raportându-le la studiile realizate în România, nu am identificat cercetări care să vizeze tema aculturației, văzută, în sens general, drept procesul de adaptare și ajustare a propriei orientări culturale la o altă cultură. Mai mult decât atât, nu există studii realizate care să vizeze tema aleasă în rândul unui eșantion constituit din persoane private de libertate.

În ceea ce privește literatura de specialitate străină, am identificat un număr semnificativ de studii care au vizat tocmai corelația dintre fenomenul aculturației și diverși indicatori ai sănătății psihologice. În continuare, ne propunem sublinierea principalelor aspecte surprinse în cadrul unor cercetări care prezintă relevanță pentru tema aleasă, respectiv evidențierea corelației dintre aculturație și sănătatea psihologică, satisfacția de viață, depresia, simptomele psihotice, suicidul.

În încercarea de a surprinde asocierea dintre stresul aculturativ și fenomenul aculturației, Hovey și King (1996) au realizat un studiu al cărui eșantion a fost format din adolescenți americani, concluzionând faptul că nivelul de aculturație nu corespunde cu nivelul stresului aculturativ, cu toate că stresul aculturativ simbolizează tocmai pierderile care apar atunci când se realizează integrarea unui nou sistem de credințe, rutine și roluri sociale (Hovey, 2000; Salgado de Snyder, Cervantes și Padilla, 1990). În acest fel, unele cercetări au identificat stresul aculturativ ca fiind un asocial al aculturației, dar sub rezerva tratării situației acestuia la nivelul unui construct distinct.

Un alt studiu, de această dată realizat pe un grup de origine chineză, au urmărit identificarea relației dintre aculturație și nivelul stimei de sine. Rezultatele studiului realizat de către Tsai, Ying și Lee (2000) au indicat o puternică putere de predicție a orientării culturale asupra stimei de sine, concluzionând faptul că o componentă salientă în activitatea psihică a individului, care are o legătură semnificativă cu nivelul stimei de sine, este reprezentată tocmai de cultură (Tsai, et. al. 2000).

Berry, Phinney, Sam, Vedder (2006) au surprins faptul că adaptarea psihologică indicată de predictorii precum satisfacția de viață, stima de sine și adaptarea socioculturală corelează cu capacitatea de integrare într-o altă cultură, vizându-se în acest sens, mai multe naționalități în vederea identificării factorilor mediatorii care intervin în asocierea dintre aculturație și satisfacția de viață. În acest sens, studiile subliniază necesitatea existenței unei legături cu membrii culturii „gazdă”, în vederea unei mai ușoare adaptări psihologice la noile schimbări, toate acestea contribuind la o satisfacție de viață mai ridicată. De asemenea, un efort mai mare spre adaptare ar putea facilita sentimentul de apartenență la o cultură, implicit o adaptare psihologică ridicată, aspecte asociate cu o stare de bine ridicată.

Sănătatea psihologică, privită dincolo de satisfacția de viață, implică și examinarea depresiei, simptomelor psihotice, precum și abordarea comportamentului suicidal, în acest sens, puține fiind studiile care le abordează. Rivera (2007) a identificat o legătură între aculturație și depresie, în sensul că în raport cu populația latină adultă, un nivel înalt al aculturației corelează cu un nivel înalt al depresiei. Totodată, Hwang și Myers (2007) au raportat că nivelul aculturației în rândul chinezilor din America a reprezentat un factor moderator asupra creșterii riscului depresiei ca urmare a evenimentelor negative recente, însă doar pentru persoanele cu un nivel înalt al aculturației.

De asemenea, există studii care au demonstrat impactul identității etnice asupra manifestării simptomatologiei psihotice, descoperindu-se o puternică identificare că o puternică identificare cu un grup minoritar poate fi considerată un factor care contribuie la creșterea simptomatologiei psihotice în rândul populației de negrii și a minorităților care locuiesc în UK, lucru ce ar putea fi explicat prin faptul că se percep ca fiind dezavantajați (Reininghaus, Craig, Fisher et al., 2010).

Referitor la cercetările care au vizat persoanele private de libertate, un studiu recent realizat în Israel, al cărui autor este Koren (2018), a avut drept scop cercetarea bărbaților imigranți în Israel din Fosta Uniune Sovietică (FSU), deținuți cu vârsta cuprinsă între optsprezece și douăzeci și cinci de ani, care executau pedepse cu închisoarea la momentul interviului, pentru săvârșirea de infracțiuni cu violență comise ca imigranți adolescenți. Autorul a avut drept punct de plecare ideea potrivit căreia imigrația implică două experiențe interrelaționale majore în cadrul intervenției de „muncă socială”: pierderea și schimbarea

(Marris, 1980). Tinerii care imigrează pierd familiaritatea, sprijinul, dar și dimensiunile de identitate, care amenință „sinele” (Jasinskaja et al., 2003).

Potrivit rezultatelor, tinerii imigranți tind să experimenteze stări depresive și stima de sine redusă, iar violența ar putea fi privită drept rezultatul diferențelor de norme culturale între țara gazdă și țara de origine, care determină o adaptare dificilă.

În plus, experiențele specifice rasismului sunt legate de sănătatea mintală precară (de exemplu, depresie și anxietate) și utilizarea sporită atât a alcoolului, cât și a drogurilor (Paradies, 2006). Cercetările indică faptul că având o identitate culturală nesigură, ar putea fi legat de o probabilitate crescută de criminalitate (Marie, Fergusson, & Boden, 2009).

Într-un studiu recent (Ogloff, Pfeifer, Shepherd, & Ciorciari, 2017), cercetătorii au urmărit atât identificarea nevoilor deținuților dintr-o închisoare din Australia, cât și identificarea naturii bolilor mintale, respectiv a funcționării cognitive a acestora, vizând totodată detalii despre identitatea culturală. Referitor la rezultatele privind sănătatea mentală, majoritatea bărbaților (68,9% bărbați, 76,9% femei) au raportat că au fost diagnosticați cu o tulburare mentală în timpul vieții. Episoadele depresive majore au fost raportate atât de către deținutele femei (46,7%), cât și de către deținuții bărbați (32,7%). În ceea ce privește tulburările de anxietate, stresul post-traumatic a fost cea mai răspândită tulburare de anxietate atât în rândul bărbaților (14,7%), cât și în rândul femeilor (46,2%), deși femeile au avut rate semnificativ mai mari. Jumătate dintre participanți au raportat că au în istoria personală tentative suicidare, iar un sfert dintre aceștia au raportat gânduri suicidare în ultimele 12 luni.

Cu privire la identitatea culturală, majoritatea participanților au raportat că se simt „legați” de cultura lor (76,2% bărbați, 80% femei). Mai mult, peste jumătate dintre aceștia au raportat că sunt încrezători în cunoștințele deținute despre cultura lor și că ar fi dispuși să-i învețe pe aparținătorii familiilor lor, modalitățile tradiționale specifice culturii de apartenență. În ansamblu, rezultatele au indicat că participanții au recunoscut semnificația conexiunii culturale drept o componentă-cheie a bunăstării.

METODA

Participanți

Eșantionul cercetării prezente este reprezentat de 196 persoane private de libertate încarcerate în Penitenciarele Iași și Bacău. Numărul total al subiecților de sex masculin este de 100 persoane private de libertate care execută pedeapsa în cadrul Penitenciarului Iași, unitate al cărei profil permite doar custodiarea bărbaților, dintre care un număr de 52 de persoane private de libertate de naționalitate română și 48 de persoane private de libertate de naționalitate rromă.

În ceea ce privește subiecții de sex feminin, numărul acestora însumează 96 de persoane private de libertate custodiate de către Penitenciarul Bacău, dintre care 50 de naționalitate română și 46 de naționalitate rromă.

Instrumente

Măsurarea **aculturației**, vizând atât modelul unidimensional, cât și cel bidimensional, s-a realizat prin intermediul instrumentului *General Ethnicity Questionnaire*, forma abreviată, alcătuită din 38 de itemi. În varianta sa originală, *General Ethnicity Questionnaire* este alcătuit din 75 de itemi, fiind adaptat după mai multe instrumente care măsoară aculturația de către Dr. Tsai Lee.

Instrumentul are în vedere atât maniera în care subiecții se raportează la cultura de origine, cât și la cea la care sunt expuși. Astfel, principalele dimensiuni investigate sunt: abilitatea de a utiliza limba română; afilierea cu persoane de origine română; implicarea în

activități românești; sentimentul de mândrie față de cultură românească; preferința pentru cărți, filme sau muzică românească; preferința pentru mâncarea românească.

Afirmațiile referitoare la orientarea culturală au fost cotate pe o scală de tip Likert în 5 trepte, 1 reprezentând „dezacord puternic”, iar 5 însemnând „acord puternic”, respectiv o scală cotate de la 1, însemnând „deloc” la 5 „foarte des”, destinată item-ilor referitori la abilitatea de utilizare a limbii române.

Dat fiind faptul că instrumentul este destinat subiecților aparținând mai multor contexte culturale, adaptarea acestuia din varianta în limba engleză, a presupus întâi de toate modificarea conținuturilor item-ilor specifici culturii americane, la cultura românească, respectiv adaptarea acestora din varianta în limba engleză, prin traducere, în limba română. În ceea ce privește consistența internă a instrumentului, valoarea indicelui Cronbach a variantei traduse este de 0,870 ($\alpha = 0,870$).

Variabila dependentă reprezentată de **riscul suicidar**, a fost măsurată cu ajutorul instrumentului *Suicide Behavior Questionnaire- Revised (SBQ-R)*, alcătuit din 4 itemi, fiecare măsurând o dimensiune a suicidalității. Instrumentul a fost creat de Augustin Osman în 2002, iar varianta adaptată din limba engleză are o consistență a item-ilor cu valoarea de 0,799 ($\alpha = 0,799$).

În ceea ce privește **severitatea simptomelor depressive**, acestea au fost măsurate cu ajutorul *Inventarului de depresie Beck (BDI-II Scale)*. Scala BDI a fost dezvoltată de Beck, Ward, Mendelson, Mock și Erbaugh (1961). Aceasta vizează 21 de simptome, fiecare dintre acesta fiind evaluat ținând cont de patru grade de severitate, de la 0- absent, la 3- foarte sever. Astfel, fiecărui grad îi corespunde o întrebare, subiectul fiind invitat să aleagă răspunsul care i se potrivește cel mai bine.

Cele 21 de simptome au fost alese din simptomatologia comună a tulburărilor depressive și din literatura psihiatrică, fiind reprezentate de: dispoziția depresivă, pesimism, sentimentul eșecului, lipsa de satisfacție, sentimente de vinovăție, sentimentul pedepsei, auto-dezgust, autoacuzare, dorințe auto-punitive, plâns, iritabilitate, retragere socială, nehotărâre, modificarea imaginii de sine, dificultăți în muncă, tulburări de somn, fatigabilitate, pierderea apetitului, pierderea în greutate, preocupări somatice. În prezentul demers de cercetare am utilizat sub-scala cu 12 itemi care au demonstrat o validitate mai mare decât scala cu 21 de itemi, instrumentul fiind adaptat din limba engleză, având o consistență internă de 0,750 ($\alpha = 0,750$).

Evaluarea cognițiilor subiecților referitoare la **satisfacția de viață** a fost realizată prin intermediul instrumentului *The satisfaction with life scale (SWLS Scale)* elaborat de Ed. Diener, Robert A. Emmons, Randy J. Larsen and Sharon Griffin. Alcătuit din 5 itemi cotați pe o scală de tip Likert de la 1-„dezacord total” până la 7- „acord total”, instrumentul urmărește evaluarea globală a cognițiilor referitoare la satisfacția de viață. Valoarea alpha Cronbach a acestuia, în varianta tradusă, este de 0,816 ($\alpha = 0,816$).

Măsurarea nivelului suportului social s-a realizat cu ajutorul *instrumentului Perceived Social Support Scale (PSS)* construit de către autorii Procidano și Heller (1983), având proprietatea de a evalua măsura în care indivizii consideră că primesc suportul social de care au nevoie atât din partea prietenilor, cât și din partea familiei. În cercetarea de față am aplicat doar scala ce măsoară suportul social perceput din partea prietenilor, considerând că aceasta poate reflecta într-o mai mare măsură capacitățile de afiliere ale individului, care ar putea influența și desfășurarea procesului de aculturație. Cei 20 de itemi ai scalei conțin afirmații față de care individul răspunde cu una dintre cele trei variante – „Da”, „Nu” sau „Nu știu”, astfel încât scorurile finale sunt clasificate de la 0- lipsa suportului social, la 20-perceperea unui suport maxim din partea prietenilor. Adaptarea itemilor din varianta în limba engleză a permis totuși păstrarea fidelității itemilor față de constructul măsurat, consistența internă fiind egală cu 0,763 ($\alpha = 0,763$).

Subjective Happiness Scale (SHS) reprezintă cel din urmă instrument utilizat în cercetarea prezentă. Scala fericirii subiective a fost construită de Lyubomirsky, Sonja et. al. (1997) și are drept scop evaluarea globală a subiectivității oamenilor de a-și percepe fericirea. Instrumentul este alcătuit dintr-o scală de 4 itemi, doi dintre aceștia fac referire la o evaluare generală a fericirii pe care subiecții o percep comparativ cu persoanele de aceeași vârstă, iar ceilalți itemi oferă o caracterizare scurtă a unei persoane fericite și nefericite și cer respondenților să indice măsura în care se regăsesc în acea caracterizare. În ciuda dimensiunii sale reduse, instrumentul prezintă bune proprietăți de măsurare, conform rezultatelor măsurătorilor asupra calităților psihometrice. Consistența internă a instrumentului are o valoare de 0,753 ($\alpha = 0,753$).

Procedura

Dat fiind faptul că demersul de cercetare a fost realizat cu ocazia susținerii lucrării de disertație, în urma finalizării Programului de masterat Psihologie clinică și Psihoterapie, s-a impus necesitatea obținerii, în prealabil, a avizului din partea Comisiei de Etică a Cercetării din cadrul Facultății de Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași. Avizul obținut, însoțit de Proiectul de cercetare, ce a conținut scopul, obiectivele, metoda de cercetare, maniera de protejare a subiecților vulnerabili, precum și o serie de anexe, au fost depuse la Penitenciarele Iași și Bacău. În urma aprobării dosarelor de către conducerea celor două unități penitenciare, participanții cercetării au fost aleși în manieră aleatorie, în funcție de disponibilitatea exprimată, fiind recompensați pentru participarea la cercetare cu 3 credite.

Participanții și-au exprimat acordul și consimțământul după ce au fost informați în legătură cu scopul studiului, confidențialitatea datelor și caracteristicile instrumentelor aplicate. Chestionarele au fost aplicate în mod individual. Timpul necesar pentru chestionarea fiecărui subiect a variat în funcție de particularitățile fiecăruia (între 25-45 minute), relevant fiind în acest caz nivelul educațional al persoanelor private de libertate. Activitățile au fost desfășurate în spațiile destinate activităților educative din incinta Penitenciarelor Iași și Bacău, sub supravegherea psihologului sau a asistentului social.

REZULTATE

Ipoteza principală 1

Ipoteza 1a

Pentru a testa prima ipoteză particulară, am comparat cu ajutorul testului statistic Mann-Whitney, posibilitatea apariției riscului suicidar în rândul persoanelor private de libertate de etnie rromă, comparativ cu persoanele private de libertate de etnie română. Analiza datelor arată că testul Mann-Whitney, aplicat pentru a surprinde diferența dintre posibilitate apariției riscului suicidar atât pentru persoanele private de libertate de etnie rromă, cât și pentru populația carcerală română, indică **o diferență statistică nesemnificativă**: $Z = -1,002$, $p = 0,316 > 0,05$. Așadar, nivelul riscului suicidar al persoanelor private de libertate de etnie rromă, nu diferă semnificativ de nivelul riscului suicidar al persoanelor private de libertate de etnie română, **ipoteza particulară „1a” fiind infirmată**.

Ipoteza 1b

Testul Mann-Whitney utilizat pentru testarea acestei ipoteze **indică o diferență** între persoanele private de libertate de etnie rromă și persoanele private de libertate de etnie română din punct de vedere al depresiei, **ipoteza particulară „1b” fiind confirmată**,

însemnând că persoanele private de libertate de etnie rromă prezintă un nivel al depresiei mai ridicat, comparativ cu persoanele private de libertate de etnie română.

Astfel, rezultatele testului statistic au fost următoarele: $Z = -2,921$, $p = 0,003 < 0,05$. În ceea ce privește depresia, rangul mediu pentru persoanele private de libertate de etnie română este de 87,15, în timp ce rangul mediu pentru persoanele private de libertate de etnie rromă este 110,81. Totodată, indicatorul mărimii coeficientului $r = 0,2$, ceea ce conform criteriilor lui Cohen (1988) arată că variabila „naționalitate” are un efect scăzut asupra variabilei „depresie”.

Ipoteza 1c

Analiza tabelului anexat indică faptul că **există o diferență semnificativă** între persoanele private de libertate de etnie română și persoanele private de libertate de etnie rromă din punct de vedere a satisfacției de viață, obținându-se următoarele rezultate $Z = -2,105$, $p = 0,035 < 0,05$. În ceea ce privește satisfacția de viață percepută, rangul mediu pentru persoanele private de libertate de etnie rromă este de 93,45, în timp ce rangul mediu pentru grupul persoanelor private de libertate de etnie română este de 103,15. De asemenea, indicatorul mărimii coeficientului $r = 0,44$, ceea ce conform criteriilor lui Cohen (1988) arată că variabila „naționalitate” are un efect mediu asupra variabilei „satisfacție de viață”. Așadar, **ipoteza particulară „1c” a fost confirmată**, persoanele private de libertate de etnie română înregistrând un nivel de percepere al satisfacției de viață mai crescut, comparativ cu persoanele private de libertate de naționalitate rromă.

Ipoteza 1d

În urma datelor obținute, **ipoteza particulară „1d” nu este confirmată**, dat fiind faptul că testul Mann-Whitney **nu relevă o diferență semnificativă** din punct de vedere al fericirii percepute subiectiv între persoanele private de libertate de etnie română și persoanele private de libertate de etnie rromă, obținându-se următoarele rezultate: $Z = -0,542$, $p = 0,588 > 0,05$.

Ipoteza 1e

Analiza datelor obținute arată că testul Mann-Whitney, aplicat pentru a surprinde diferența între nivelul suportului social perceput în cazul persoanelor private de libertate de naționalitate română și rromă indică **o diferență statistică nesemnificativă**: $Z = -1,198$, $p = 0,231 > 0,05$, **ipoteza particulară „1e” fiind infirmată**.

Astfel, rezultatele prezentate **confirmă ipoteza principală 1** potrivit căreia vor exista diferențe semnificative în rândul populației carcerale de etnie rromă, comparativ cu populația carcerală de etnie română, în ceea ce privește indicatorii sănătății psihologice, înregistrându-se diferențe semnificative între grupul persoanelor private de libertate de etnie română și grupul persoanelor private de libertate de etnie rromă la scalele care măsoară nivelul depresiei, respectiv nivelul satisfacției de viață.

Ipoteza principală 2

Conform datelor indicate, **ipoteza „2a” este confirmată**, rezultatele indicând faptul că în cazul persoanelor private de libertate care au un nivel al aculturației ridicat, există scoruri ridicate la variabila „risc suicidar”, existând o relație pozitivă între cele două variabile ($p_{(94)} = -0,071$, $p = 0,479 > 0,05$).

De asemenea, **ipoteza „2b” este confirmată**, rezultatele indicând faptul că în cazul persoanelor private de libertate cu un nivel ridicat al aculturației, scorurile la variabila

„depresie” sunt ridicate, existând astfel o relație pozitivă între depresie și nivelul aculturației ($p_{(94)} = -0,193$, $p = 0,063 > 0,05$).

În urma analizei efectuate, **ipoteza „2c” nu a fost confirmată**, existând o relație pozitivă între nivelul de percepere a satisfacției de viață și nivelul aculturației, așa încât persoanele private de libertate care au un nivel al aculturației ridicat, au înregistrat scoruri ridicate la variabila „satisfacție de viață” ($p_{(94)} = 0,116$, $p = 0,264 > 0,05$).

Dat fiind faptul că a fost identificată o relație pozitivă între nivelul aculturației și nivelul fericirii percepute subiectiv, **ipoteza „2d” a fost infirmată**, persoanele private de libertate care au prezentat un nivel al aculturației ridicat, înregistrând și scoruri ridicate ale variabilei „fericire”, fiind evidentă o relație pozitivă între nivelul fericirii percepute subiectiv și nivelul aculturației ($p_{(94)} = 0,094$, $p = 0,365 > 0,05$).

Totodată, **ipoteza „2e” a fost confirmată**, existând o relație negativă între nivelul de percepere a suportului social și nivelul aculturației, în sensul că persoanele private de libertate care au un nivel al aculturației ridicat, prezintă scoruri scăzute ale variabilei „suport social” ($p_{(94)} = 0,2514$, $p = 0,015 < 0,05$).

Așadar, rezultatele **au confirmat ipoteza principală 2**, conform căreia nivelul indicatorilor sănătății psihologice diferă în funcție de nivelul aculturației specific persoanelor private de libertate, existând o relație pozitivă între nivelul aculturației și nivelul variabilelor „risc suicidar”, „depresie”, „satisfacție de viață” și „fericire”, respectiv o relație negativă între nivelul aculturației și nivelul variabilei „suport social”.

DISCUȚII

Date fiind rezultatele prezentate, subliniem concordanța acestora cu rezultatele studiilor anterioare. De exemplu, Leach (2006) a postulat că există factori culturali precum etnia, religia, identitatea de gen sau orientarea sexuală care pot fi evaluați pentru a estima riscul de suicid al unui individ. Referitor la relația negativă între nivelul aculturației și nivelul depresiei, aceasta este în conformitate cu rezultatele studiului realizat de către Haasen, Demiralay și Reimer (2008), care a indicat o corelație pozitivă între valorile mari atât la aculturație, cât și la depresie în rândul imigranților de origine sovietică și iraniană din Germania.

Totuși, rezultatele cercetării prezente contravin studiilor anterioare care subliniază importanța factorilor stabili caracteristici individului, precum norme religioase, atitudine favorabilă/nefavorabilă față de suicid asupra comportamentului autolitic, comparativ cu factorii care acționează din exterior, precum contextul cultural în care un individ se poate afla la un moment dat.

Drept urmare, considerăm că scopul acestei cercetări a fost atins, o parte dintre rezultate fiind în concordanță cu cele din domeniu. Mai mult decât atât, dat fiind specificul eșantionului vizat, cercetarea este utilă și din punct de vedere al posibilității individualizării programelor educaționale și de asistență psihosocială dedicate persoanelor private de libertate, cât și în vederea sporirii interesului față de particularitățile indicatorilor sănătății psihologice în funcție de etnia persoanelor private de libertate.

LIMITE ȘI DIRECȚII VIITOARE DE CERCETARE

Cercetarea conține o serie de limite care oferă un punct de plecare în conturarea unor viitoare cercetări. Întâi de toate, cu privire la eșantionul vizat, am întâmpinat dificultăți în aplicarea instrumentelor, determinate în mare parte de nivelul de educație al persoanelor private de libertate. În viitor, acest aspect ar putea fi controlat prin selecționarea participanților, ținându-se cont de un nivel mediu de pregătire, care să le permită acestora cel

puțin parcurgerea item-ilor în mod individual, fără a fi necesară citirea/explicare lor, evitându-se astfel și apariția variabilelor parazite determinate de intervenția cercetătorului în momentul expunerii item-ilor.

O altă limită este specifică utilizării chestionarului ca metodă de cercetare, respectiv furnizarea unor răspunsuri dezirabile și tendința de fațadă a subiecților. În acest sens, poate fi utilizată o scală destinată măsurării tendinței de fațadă - de exemplu, **BIDR 6-Short Form**.

Referitor la ipotezele infirmate, acestea lasă loc cercetărilor viitoare, în vederea explorării și altor particularități ale indicatorilor sănătății psihologice aflate în relație cu variabile precum natura infracțiunii săvârșite sau durata condamnării, particularizat la cele două categorii de persoane private de libertate (de etnie română și de etnie rromă). De asemenea, ar fi necesară, după cum s-a menționat cu referire la limitele studiului, controlarea nivelului de studii a participanților, pentru a nu fi necesară intervenția cercetătorului în a furniza explicații asupra sensului item-ilor.

BIBLIOGRAFIE

- Achim, V., (1998), *Țigani în istoria României*, București, Editura Enciclopedică.
- American Psychiatric Association, (2013), *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.), Arlington, VA: American Psychiatric Association Publishing.
- Beck, A.T., Ward, C.H., Mendelson, M., Mock, J., Erbaugh, J., (1961), *An inventory for measuring depression*, Archives of General Psychiatry, p. 4, 561-571.
- Berry, J., W., (2005), *Acculturation: Living successfully in two cultures*, International Journal of Intercultural Relations, p. 29, 697-712.
- Berry, J., W., (2006), *Stress perspectives on acculturation*, The Cambridge handbook of acculturation psychology, In D., Sam, & I., W., Berry, (Eds.), Cambridge, UK: Cambridge University Press, p. 43-57.
- Bhugra, D., (2001), *Ideas of distorted ethnic identity in 43 cases of psychosis*, International Journal of Social Psychiatry, Davila, p. 47, 1-7.
- Bhugra, D., (2003), *Migration and depression*, Acta Psychiatrica Scandinavia, 418(suppl), p. 62-67.
- Bhugra, D., (2004a), *Migration, distress and cultural identity*, British Medical Bulletin, p. 69, 29-141.
- Bhugra, D., (2004b), *Migration and mental health*, Acta Psychiatrica Scandinavia, pag. 1, 243-258.
- Burr, V., (1995), *An Introduction to Social Constructivism*, Routledge, London and New York.
- Caplan, S., (2007), *Latinos, Acculturation, and Acculturative Stress: A dimensional Concept Analysis*, Policy, Politics, & Nursing Practice, p. 8, 93-106.
- Chelcea, I., (1944), *Țigani din România. Monografie etnografică*, București, Editura Institutului Central de Statistică.
- Chiș, I., (1995), *The review of penitentiary science*, an 6, nr.1-4, București.
- Connor, R., C., Portzky, G., (2018), *The relationship between entrapment and suicidal behavior through the lens of the integrated motivational-volitional model of suicidal behavior*, Current Opinion in Psychology, p. 22, 12-17.
- Crișan, N., (1999), *Țigani - mit și realitate*, București, Editura Albatros.

- Dixon-Gordon, K., Harrison, N., & Roesch, R., (2012), *Non-suicidal self-injury within offender populations: A systematic review*, International Journal of Forensic Mental Health, p.11, 33-50.
- Durkheim, E.,(1897), *Le suicide. Etude de sociologie*, Paris, Felix Alcan Durkheim, E., (1993), *Despre sinucidere*, Iași, Institutul European pentru Cooperare Culturală Științifică.
- Enea, V., Dafinoiu, I., Bogdan, G., & Matei, C., (2015), *Death Anxiety and Pain Catastrophizing Among Male Inmates With Nonsuicidal Self-Injury Behavior: A Comparative Study*, American Journal of Men's Health, 1-8.
- Favril, L., Laenen, F., V., Vandeviver, C., & Audenaert, K., (2017), *Suicidal ideation while incarcerated: Prevalence and correlates in a large sample of male prisoners in Flanders, Belgium*, International Journal of Law and Psychiatry, p. 55, 19-26.
- Fazel, S., & Benning, R., (2006), *Natural deaths in male prisoners: A 20-year mortality study*, European Journal of Public Health, p. 16, 441-444.
- Fazel, S., Grann, M., Kling, B., & Hawton, K., (2011), *Prison suicide in 12 countries: An ecological study of 861 suicides during 2003-2007*, Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, p. 46, 191-195.
- Fraser, A., (2008), *Țigani*, București, Editura Humanitas, p. 32.
- Haasen, C., Demiralay, C., & Reimer J., (2008), *Acculturation and mental distress among Russian and Iranian migrants in Germany*, European Psychiatry, p. 23, 10-13.
- Hawton, K., Linsell, L., Adeniji, T., Sariaslan, A., & Fazel, S., (2014), *Self-harm in prisons in England and Wales: An epidemiological study of prevalence, risk factors, clustering, and subsequent suicide*, The Lancet, p. 383, 1147-1154.
- Hovey, J., D., (2000), *Acculturative stress, depression, and suicidal ideation in Mexican immigrants*, Cultural Diversity & Ethnic Minority Psychology, Nr. 6(2), p. 134-151.
- Hovey, J., D., & King, C., A., (1996), *Acculturative stress, depression, and suicidal ideation among immigrant and second- generation Latino adolescents*, Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, Nr. 35(9), p. 1183-1192.
- Koren, C., (2018), *The Experience of Change among Young Violent Immigrants Serving Time in Prison: An Existential Social Work Perspective*, British Journal of Social Work, p. 48, 54-72.
- Kroeber, A., L., and Kluckhohn, C., (1952), *Culture: A critical Review of concepts and Definitions*, New York, Random House, Vintage.
- Lam, R.,W., & Mok, H., (2008), *Depression*, Oxford Psychiatry Library Lyubomirsky, S., Lepper, H., (1999), *A measure of subjective happiness: Preliminary reliability and construct validation*.
- Marie, D., Fergusson, D., M. & Boden, J. M. (2009), *Ethnic identity and criminal offending in a New Zealand birth cohort*, Journal of Criminology Australian & New Zealand, p. 42, 354–368.
- Mărginean, I., Preoteasa, A., M., Precupetu, I., Cace, S., (2001), *Îmbunătățirea situației romilor din România*, București, Institutul de Cercetare a Calității Vieții.
- Mckeown, A., Clarbourn, J., Heron, R., & Thomson, N., D., (2017), *Attachment, coping, and suicidal behavior in male prisoners*, Criminal Justice and Behavior, p. 44, 566-588.
- McLachlan, M., Smyth, C., Breen, F., & Madden, T., (2004), *Temporal acculturation and mental health in modern Ireland*, International Journal of Social Psychiatry, p. 50, 345–350.

- Noonan, M., E., & Carson, E., A., (2011), *Prison and jail deaths in custody, 2000-2009 – Statistical tables* (NCJ 236219), Bureau of Justice Statistics, Washington DC.
- Ogloff, J., D., Jeffrey, E., P., Stephane, M., S., & Ciorciari, J., (2017), *Assessing the Mental Health, Substance Abuse, Cognitive Functioning, and Social/Emotional Well-Being Needs of Aboriginal Prisoners in Australia*, Journal of Correctional Health Care, p. 23, 398-411.
- Paradies, Y., (2006), *A systematic review of empirical research of self-reported racism and health*, International Journal of Epidemiology, p. 35, 888-901.
- Pășcuță, A., (2012), *Rromii, istoric și caracteristici*, București, Editura PRO Universitaria
- Petcuț, P., Grigore, D., Sandu, M., (2003), *Istoria și tradițiile rromilor*, București, Editura RO MEDIA.
- Pratt, D., Gooding, P., & Awenat, Y., (2016), *Cognitive Bahavioral Suicide Prevention for Male Prisoners: Case Examples*, Cognitive and Behavioral Practice, p. 23, 485-501.
- Sadock, B., J., & Sadock, V., A., (2007), *Kaplan & Sadock's synopsis of psychiatry: Behavioral sciences/clinical psychiatry* (10th ed.), Philadelphia, US: Lippincott Williams & Wilkins Publishers, P.A.
- Sarău, G., (1988), *Rromi, India și limba rromani*, București, Editura 1997.
- Snow, L., Paton, J., Oram, C., & Teers, R., (2002), *Self-inflicted deaths during 2001: An analysis of trends*, The British Journal of Forensic Practice, 4(4), p. 3-17.
- Zamfir, E., & Zamfir, C., (1993), *Țigani în ignorare și îngrijorare*, București, Editura Alternative.
- Zhang, J., Liang, B., Zhou, Y., & Brame, W., (2010), *Prison Inmates' Suicidal Ideation in China: A Study of Gender Differences and Their Impact*, International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 54 (6), p. 959-983.